Ք Ա Ղ Ա Ք Ա Կ Ա Ն   Հ Ա Մ Ա Ր Ա Կ Ա Կ Ա Ն   Շ Ա Բ Ա Թ Ա Թ Ե Ր Թ

ԱԿՕՍ

Թ Ի Ւ 9 4 9 • 1 1 Յ Ո Ւ Լ Ի Ս 2 0 1 4

Ժընեւի մէջ դիւանագիտական պայքար

Վարչապետ Էրտողանի հրապարակած ցաւակցական պատգամով, երբ Թուրքիա կ՚ուզէ նոր ուղղութիւն մը որդեգրել Հայկական Հարցի շուրջ, միջազգային գետնի վրայ կը շարունակէ իր բուռն պայքարը հայկական կողմի այս ուղղութեամբ ձեռնարկած բոլոր քայլերուն հանդէպ: Պայքարի վերջին դաշտն է Զուիցերիոյ Ժընեւ քաղաքը, ուր քաղաքային խորհուրդը դեռ 2008-ին վաւերացուցած էր գեղարուեստական ծրագիր մը, ցեղասպանութիւններու զոհերուն յիշատակը յաւերժացնելու համար: Մելիք Օհանեանի «Յիշողութեան փողոցի լապտերները» անուն գեղարուեստական գործը պիտի տեղադրուէր ՄԱԿ-ի կեդրոնական շէնքի մօտ՝ Արիանա զբօսայգին: Սակայն Թուրքիոյ դեսպանատունը յարատեւ ճնշումներ բանեցնելով յաջողեցաւ գործընթացը խոչնդոտել: Նախագիծի գործակատարներէն Ժընեւի համալսարանի կազմէն Սթէֆան Քրիստէնսէն յայտնեց, որ վերջին պահուն ստացած են նամակ մը, ուր կը պահանջուի նախատեսուած վայրը փոխել: «Նախագծի համար որոշուած տեղը փոխելէ ետք կը ստանաք թոյլտուութիւն» կ՚ըսուի պաշտօնական նամակին մէջ:

Քէսապահայերը փուներնին գացին

ԼՈՐԱ ՊԱՅԹԱՐ ՉԱՓԱՐ
lorabaytar@gmail.com

Չորրորդ տարին բոլորելու մօտեցող Սուրիոյ քաղաքական պատերազմը այս տարուայ 21 Մարտին զարկած էր նաեւ Քէսապը: Իսկ Պետական զօրքին 15 Յունիսին քաղաքը ետ առնելէն վերջ նախապէս Լաթաքիա ապաստանած քէսապահայութիւնը սկսաւ ետ դառնալ դէպի իր պապենական օրրանը: Վերադարձողներուն մէջ էին նաեւ Մուսա Լերան Վաքըֆլըգիւղը ապաստանած խումբին վերջին վեց անդամները: Անոնք ալ 4 Յուլիս Ուրբաթ օր, Եայլադաղի սահմանադուռէն հասան իրենց քաղաքը:

Այս խումբէն 18 քէսապահայեր 15 Մայիսին Պէյրութ գացած եւ անոնցմէ ոմանք տեղաւորուած էին իրենց հարազատներուն մօտ, ոմանք ալ Պէյրութի ծերանոցները: Ծերանոց տեղաւորուածներէն Զաւէն հօբարը (Զաւէն Յովսէփեան) չկրցաւ դիմադրել այս վերջին վերիվայրումներուն եւ կարծես «Քէսապէն ուրիշ տեղ չեմ կրնար ապրիլ» խոստումը յարգած ըլլար, հեռացաւ այս աշխարհէն: Լուտէր Թրթըրեան 24 Ապրիլին Քէսապի մէջ մահացած էր: Լաթաքիայէն ալ մահուան գոյժը ստացանք 94-ամեայ Գարուն Տէր Սահակեանի:

Միայն վեց քէսապահայեր փաստաթուղթերուն պատրաստ չըլլալուն բերմամբ Վաքըֆլը մնացած էին: Մէկուկէս ամսուայ սպասումէ ետք վերջապէս անոնք ալ տուն դարձի ուրախութիւնը կ՚ապրին: Վաքըֆլըգիւղէն Եայլադաղի սահմանադուռ ճանապարհը 40 վայրկեան կը տեւէ: Կ՚ընկերակցիմ իրենց այս ճամբորդութեան, մինչեւ վերջին պահը լսելու համար անոնց տպաւորութիւններն ու զգացումները: Եսայի Այնթապլեանը 300 ոչխարով հօտ մը ունէր Քէսապ: Այսօր տուն մը իսկ չունի: «Երկու ոչխարներով սկսած էի կեանքի, ոչի՛նչ, դարձեալ կը սկսիմ: Գիտնամ որ դարձեալ պիտի փլցնեն, կրկին պիտի կառուցեմ տունս: Մենք մեր կամքով չէ որ լքեցինք մեր տուները: Միտքովս անգամ չէր անցներ այս պատահածները: Սեւամօրուքները եկան, ոչխարներս թալանեցին, մեզ ալ գերավարեցին»:

Մովսէս հօբարն ալ նոյն վճռակամութեամբ կը յայտնէ իր զգացումները: «Ես հաւատք ունեցող մարդ եմ: Աստուծոյ կը վստահիմ: Աստուած ճամբայ մը կը բանայ մեզ համար: Երկու ժամ վերջ Քէսապ պիտի հասնինք: Այդ յարձակման օրերուն շատ կը վախնայի որ պիտի վիրաւորուիմ, հաշմանդամ պիտի մնամ: Ետ վերադառնալով հաւանաբար մեր տունը պիտի չգտնենք իր տեղը: Բայց ի՞նչ փոյթ, դարձեալ կը կառուցեմ»:

Ովսաննա մամիկը անկողնոյ կը ծառայէ: Զինքը կը տեղադրենք շտապօգնութեան ինքնաշարժը, մենք ալ Սամանտաղի գաւառապետութեան տրամադրած մինիպիւսով կ՚ուղղուինք դէպի սահման: Այնթապլեաններու դուստրը՝ Անի Վաքըֆի փողածաղիկէն շիւղ մը առած է իր հետ, Քէսապ տան պարտէզը պիտի տնկէ: Այդ ծաղիկով պիտի յիշէ այստեղի օրերը եւ մեր բարեկամութիւնը:

Դուք մի տարուիք սահմանադուռ բառէն: Իրականութեան մէջ սահմանաքարմըն է այդ, որ մեր վարորդը չէ նկատած ու շարունակած է երթը: Հազիւ սուրիացի զինուորներու ազդարարութեամբ կ՚անդրադառնանք, որ անցեր ենք սահմանը: Հասած է հրաժեշտի պահը: Կը գիրկընդխառնուինք մեր ազգակիցներուն հետ եւ զիրենք կը յանձնենք իրենց հարազատներուն, որոնք նոյնպէս եկած են դիմաւորելու: Սա պահուն կրկին տեսութեան յոյսը պապած է մեզ: Մինչեւ կրկին տեսութիւն, բայց խաղաղ ու երջանիկ օրերու մէջ:

Անարդարութեան փաստը

ՄԱՐԱԼ ՏԻՆՔ
maraldink@agos.com.tr
ԱՐԷՆ ՏԱՏԸՐ
arendadir@gmail.com

Երեւոյթները մի առ մի կ՚ապացուցեն թէ վարչապետ Էրտողանի ցաւակցական նամակը կամ կառավարութեան փոքրամասնութիւններու իրաւունքներուն շուրջ թելադրած բարեփոխումները ինքնին մեծ նշանակութիւն մը չունին երկրէ ներս արմատացած հակահայ, հակափոքրամասնութիւն կարծրատիպերուն վերացման առումով: Այս համոզումը արդարացնող վերջին երեւոյթը եկաւ Իսթանպուլի 13-րդ Հիմնական Իրաւական դատարանի որոշումով: Դատարանը անսպասելի վճիռով մը մերժեց Թուրքիոյ Հայոց Պատրիարքարանին, իր նախկին սեփականութեան՝ Սանասարեան խանին վերադարձնելու մասին կատարած դիմումը:

Պատրիարքարանի փաստաբան Ալի Էլպէյօղլու «Ակօս»ին տուած բացատրութեան մէջ նշեց, թէ զարմանքով դիմաւորած են այս վճիռը: Փաստաբանը կը հաւատայ, թէ ինք դատը յարուցելու ժամանակ զինուած էր շատ իրաւացի փաստաթուղթերով: «Մեր ներկայացուցած փաստաթուղթերը յստակօրէն կը պարզէին, թէ այս կալուածը Պատրիարքարանին կը պատկանի: Վաքըֆներու Ընդհանուր տնօրէնութիւնը իր պաշտպանութեան մէջ կ՚ըսէր, թէ Սանասարեանը լուծեալ հիմնարկ պէտք է համարուի, քանի որ բարեգործական նպատակ մը չունի այլեւս: Անըմբռնելի էր -բարեգործական նպատակ մը չունի այլեւս- հաստատումը: Չհասկցանք, ի՞նչ է, հայ չմնաց երկրին մէջ: Եթէ Թուրքիոյ մէջ հայեր կան, ուրեմն բարեգործական նպատակ կամ ծառայութիւն ալ կայ: Դատարանը դիմեց Մասնագէտներու խորհուրդի կարծիքին, որոնք ամբողջովին բաժնեցին մեր պնդումները եւ մեզի ի նպաստ տեղեկագիր մը յանձնեցին դատարանին: Բայց այդ բոլորէն ետք ահաւասիկ դատարանը այս որոշումը տուաւ: Անշուշտ որ պիտի սպասենք դատակազմի պատճառաբանեալ վճռին: Մինչ այդ կարգ մը ընկերներ կամ բարեկամներ մեր հաշւոյն հարց տուին դատաւորին, թէ խնդիրը ինչպէս այս փուլին հասաւ: Դատաւորը յայտներ է, որ կան օրինակ հանդիսացող այլ որոշումներ»:

Նշենք որ դատաւորի այս պատասխանը ամբողջովին կ՚արդարացնէ այս լրատուութեան մուտքին մեր կատարած խորհրդակցութիւնը: Այստեղ նշուած -օրինակ հանդիսացող այլ որոշումներ-ը ուրիշ բան չեն, եթէ ոչ ամբողջ հանրապետական շրջանին փոքրամասնութիւններու հաստատութիւններուն պատկանող կալուածները բռնագրաւելու համար գործադրուած բազմաթիւ անօրինութիւնները:

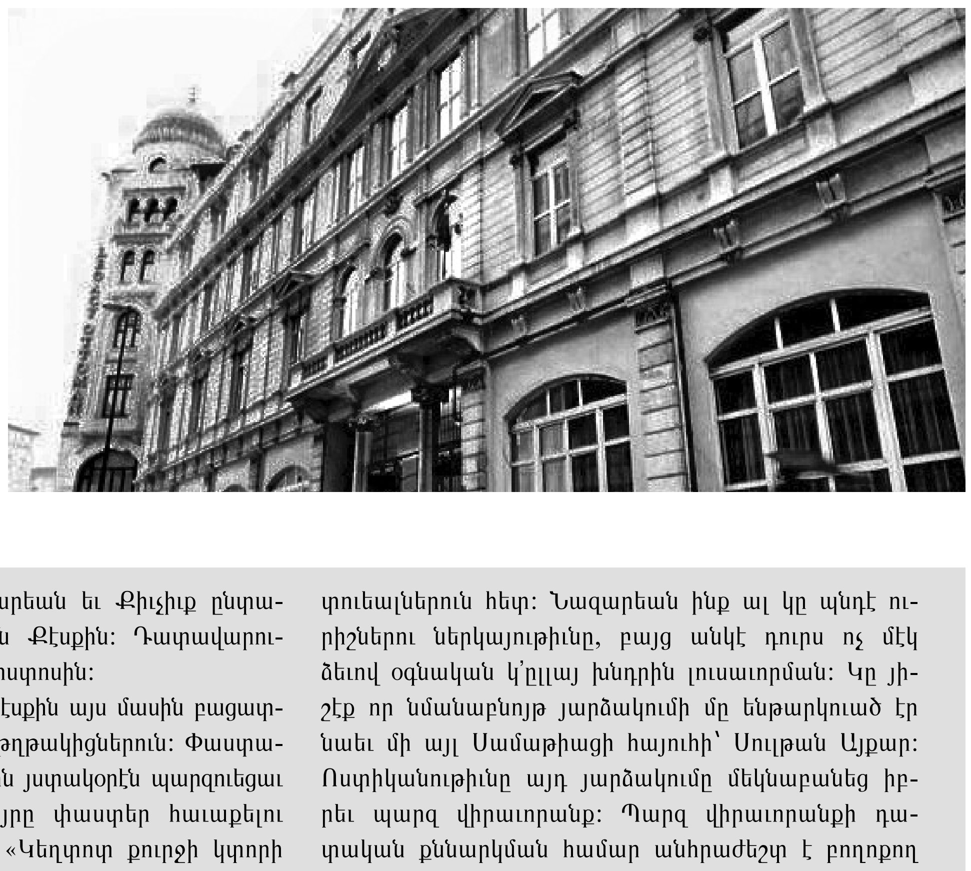

Կը շարունակուի Նազարեանի ձերբակալութիւնը

28 Դեկտեմբեր 2013-ին Սամաթիոյ իր բնակարանին մէջ դաժանօրէն սպանուած 84-ամեայ Մարիցա Քիւչիւքի դատավարութիւնը շարունակուեցաւ 3 Յուլիս Հինգշաբթի, Իսթանպուլի Երկրորդ Եղեռնադատ ատեանի մէջ: Դատական նիստին ներկայ էին ամբաստանեալ Մուրատ Նազարեան եւ Քիւչիւք ընտանիքի իրաւապաշտպան Էրէն Քէսքին: Դատավարութիւնը յետաձգուեցաւ 19 Օգոստոսին:

Իրաւապաշտպան Էրէն Քէսքին այս մասին բացատրութիւններ տուաւ «Ակօս»ի թղթակիցներուն: Փաստաբանը յայտնեց թէ այս նիստին յստակօրէն պարզուեցաւ ոստիկաններուն դէպքի վայրը փաստեր հաւաքելու գործին մէջ թերացումները: «Կեդրոն քուրջի կտորի մը դատական բժշկութեան բաժնի մէջ քննարկումով յայտնի դարձաւ, որ ոճրագործը առանձին չէր: Այդ քուրջին վրայ յայտնաբերուեցան մէկէ աւելի անձերու DNA-ի հետքերը: Այժմ դիմում կատարած ենք որ այդ հետքերը բաղդատուին հաւանական յանցագործերու փոտեալներուն հետ: Նազարեան ինք ալ կը պնդէ ուրիշներու ներկայութիւնը, բայց անկէ դուրս ոչ մէկ անուն օգտակար կ՚ըլլայ խնդրին լուսաւորման: Կը յիշէք որ նմանաբնոյթ յարձակումի մը ենթարկուած էր նաեւ մի այլ Սամաթիացի հայուհի՝ Սուլթան Այքար: Ոստիկանութիւնը այդ յարձակումը մեկնաբանեց իբրեւ պարզ վիրաւորանք: Պարզ վիրաւորանքի դատական քննարկման համար անհրաժեշտ է բողոքող կողմի մը առկայութիւնը: Այս դէպքին մէջ Այքարին ընտանիքը խրտչեցաւ ու հրաժարեցաւ բողոք ներկայացնելէ: Այսպէսով դատ ալ չբացուեցաւ: Բայց մենք հաստատ համոզուած ենք որ այս գործին ետեւ ուրիշներ ալ կան»:

Կոչ՝ համազգային միտք ածելու

Միայն քանի մը ամիս առաջ էր Թուրք Պատմութեան Կաճառի նորօք հրաժարեալ նախագահ՝ Փրոֆ. Մէթին Հիւլակու, հարցումի մը պատասխանելով ըսած էր, թէ 1915 թուականը յատուկ նշանակութիւն մը չունի իրեն համար եւ եթէ յառաջիկայ տարի այդ թուականին դարադարձն է, իրեն համար այս մէկը կը նշանակէ Սարըքամըշի անկուիւ պարտութեան հարիւրամեակը: Իրաւ ալ վերջին տարիներուն Թուրքիոյ մերժողական տեսակէտը որդեգրած կեղծ պատմաբանները եւ անոնց համակիր քրոնիկագիրները ամէն առիթով կը փորձեն համաշխարհային ռազմական պատմութեան արձանագրած ամենատխմար պարտութիւնը հերոսամարտի մը վերածել: Այդ թուին բազմաթիւ պատանի զինուորներ զոհ գացած էին ընդհանուր հրամանատար Էնվէր Փաշայի կիրքերուն: Անոնք առանց փամփուշտ մը իսկ վառելու, սառած էին դաժան ձիւնամրրիկի տակ: Ստախօսները կը չրջանցեն այս իրողութիւնը եւ կը փորձեն այդ խեղճ զինուորներու մահէն հերոսապատում մը ստեղծել:

Այժմ Փրոֆ. Հիւլակու հրաժարած է իր պաշտօնէն եւ այլեւս ստիպուած չէ նման սնամէջ ելոյթներով իր վարկը ստորնացնելու: Գոնէ հանգիստ սրտով կրնայ օգտուիլ լռելու իրաւունքէն: Իր նախորդը՝ Փրոֆ. Եուսուֆ Հալաճօղլու այդ իրաւունքն ալ չէր ունեցած, քանի որ ազգայնական կուսակցութեան շարքերէն պատգամաւոր ընտրուած էր:

Բայց մենք թողունք զիրենք իրենց հակասութիւններուն մէջ եւ մտածենք մեր օրակարգին մասին: Արդարեւ, թէ՛ անհատական գետնի վրայ եւ թէ հաստատութիւններու ջանքերով գարմանալի աշխուժութիւն մը կը տիրէ 2015 թուականը, այսինքն Հայոց ցեղասպանութեան դարադարձը արժանի կերպով յիշատակելու առումով:

Կան ծայր աստիճան համեստ աշխատութիւններ, որոնք ընդհանրապէս անհատական բնոյթ ունին եւ հետեւաբար ալ անհատական կարողութիւններով եւ կարելիութիւններով սահմանուած են: Օրինակի համար երիտասարդ նկարահաններ իրենց նեղ պայմաններով, տեսախցիկ մը չալկած, կը փորձեն պատմական վկայութիւններ անմահացնել, նկարահանելով զանազան կեանքեր, զանազան ապրումներ:

Սակայն անոնց կողքին կան առաջնակարգ արհեստավարժ նկարահաններ, որոնք ասպարէզի աստիճանները բարձրացած են բազմաթիւ մրցանակներ նուաճելով: Իրենց անունը դրոշմած են համաշխարհային տաղանդներու շարքին եւ հիմա անոնք ալ նմանաբնոյթ պատրաստութիւններու մէջ են: Կը պատրաստուին Հայոց ցեղասպանութեան ձօնուած ֆիլմերով մասնակցիլ միջազգային կինօփառատօներու:

Թուրքիոյ Արտաքին Գործոց նախարարութիւնը իր բոլոր ուշադրութիւնը սեւեռած է 2015-ի ընթացքին դուրսէն գալիք հոսանքի մը դէմ: Ներկայ դրութեամբ միայն արտասանուած խօսքով, սպառնական բնոյթի խոստումներով հասկնալի կրնայ ըլլալ նախարարութեան մտահոգութիւնը: Միայն խոստումով կ՚ըսենք, քանի որ այնքան ալ վերահասու չենք, թէ Ցեղասպանութեան թանգարանի վերանորոգումէն, նոր բաժիններու յաւելումէն զատ դեռ ի՞նչ նախագիծեր կան, որոնք պիտի ցնցեն զանազան երկիրներու հասարակութիւնները: Բայց ըստ երեւոյթի շատ աւելի ցնցիչ հոսանքը պիտի գայ երկրի ներսէն: Թուրքիոյ հասարակութիւնը աննախադէպ քանակով պիտի մասնակցի 2015 թուականի Ապրիլի 24-ին Ծիծեռնակաբերդի մէջ կայանալիք ոգեկոչման սգահանդէսին:

Իսկ սոյն միջոցառումներուն Հայ ժողովուրդը ի՞նչ ծրագիրներ կը մշակէ, այս ալ մեր հոգը թող ըլլայ, որուն մասին հաւաքաբար միտք ածենք:

pakrates@yahoo.com

Աչքերդ գոց քալէ Հալէպի փողոցներէն…

ՄԱՆՈՒԷԼ ՔԷՇԻՇԵԱՆ

Աչքերդ գոց քալէ Հալէպի փողոցներէն, որպէսզի կարենաս ինքզինքդ խաբել, որ տակաւին մարդ ես:

Հալէպի մէջ բժիշկ չփնտռես. բոլորը գացած են, այն ալ առաջին գացողներէն եղած են, մոռնալով կամ մոռացութեան տալով Հիփոքրաթի երդումը. եւ կը խնդրեմ իրենցմէ որ չըսեն. «մեր գացած տեղը մարդիկ կը բուժենք… մենք մարդու բժիշկներ ենք…»:

Այս բառերը թող չարտասանեն, որպէսզի խեղճ հալէպցին չկարկամի: Թերեւս իրաւունք ունէին, չէ՞ որ Հալէպի մէջ մարդ չէ մնացած, մենք հոս մնացողներս պարզապէս մարդակերպ էակներ ենք, եւ մե՛նք ամենաշատը կը գիտակցինք այս իրականութիւնը… Վկայ՝ Հալէպի փողոցները…

Աչքերդ գոց քալէ Հալէպի փողոցներէն, որպէսզի չտեսնես կիսաքանդ կամ ամբողջութեամբ քանդուած տուներ, չտեսնես Հալէպի աղտոտ փողոցները, որպէսզի ամէն վայրկեան չզգաս նուաստացումդ, որպէսզի չտեսնես ջուր կրող մեծն ու փոքրը, կինն ու այրը, որոնք երբեմն ժամերով հերթի կանգնելէ ետք ամէն օր, ջուր կրելու աւելի հեշտ միջոց մը կը հնարեն, փայտէ եւ տլասթիքէ տուփ-սնտուկներու մէջ կը տեղադրեն դոյլերն ու շիշերը, որպէսզի տան երկար ճանապարհը կարենան անցնիլ, իսկ այս փոքր, հազիւ տաս տարեկան աղջիկը կը տեսնե՞ս… Աստուծոյ սիրոյն աչքերդ տակէ, որպէսզի չտեսնես, ան ջուրով լի դոյլերը սնտուկին մէջ տեղադրած է, բայց զառիվերը աւելի դիւրին ելլելու համար կապը մէջքին անցուցած է… ի՜նչ անուն տաս այս աղջնակին, եւ դեռ կ'ուզէիր որ մարդաբուժ բժիշկները այս կենդանաբնական պարտէզին մէջ մնա՞ն… ամօթ չէ՞…

Կ'ըսեն, թէ ջուրի տագնապը պիտի թեթեւնայ, իսկ կարգ մը թաղերու մէջ ջուր կայ արդէն, միայն շէնքի յարկերը չի բարձրանար եւ երբ ելեկտրականութիւն կայ եւ դուն ջուր վեր բարձրացնող գործիք ունիս՝ ջուր կ'ունենաս, ապա թէ ոչ, ընդամէնը քանի մը յարկ պիտի կրես ծանր դոյլերը, վնաս չունի, անոր ալ կը վարժուիս: Եւ օր մը կրնաս զարմանալ, երբ տանդ ծորակներէն ջուր վերհոսի, թերեւս ալ գոցես ծորակները, եւ շարունակես ջուր կրել…: Կը յիշե՛ս, երբ առաջին անգամ ամիս մը սպասելէ ետք՝ ելեկտրական հոսանք եկաւ, չես գիտեր գիշերուայ ժամը քանիին, ի՜նչ ըրիր. ելար եւ լոյսը… անջատեցիր… ու սարսափեցար, որովհետեւ մութին վարժուած էիր, ինչպէս որ հիմա սերունդները կը վարժուին «անդարրութեան, ծուլութեան, գողութեան, սպանութեան, մութին, ջուր կրելուն, փամփուշտներու սուլոցին, պայթող ռումբերուն եւ ռազմական օդանաւերէ մարդաբնակ վայրեր նետուող պայթուցիկ նիւթերով լի տակառներու ձայներուն…

Այս ամէնը չլսելու եւ անոնց չվարժուելու համար ականջներդ ալ խցանէ…

Այսօրուայ հալէպցին, վաղը երբ այս ամէնը վերջ գտնեն (եթէ վերջ գտնեն), պիտի փնտռէ այս ամէնը եւ չգտնելու պարագային ինք պիտի ջանայ վերստեղծել զանոնք…

Աչքերդ գոց քալէ Հալէպի փողոցներէն, որպէսզի չտեսնես երեկուայ առեւտրականներն ու արհեստաւորները, որոնք փողոցի անկիւնները, կանաչեղէն կը ծախեն, սիկարէթ կը ծախեն, խորոված կ'եփեն…: Աչքերդ գոց քալէ, որպէսզի չտեսնես անթիւ մուրացկանները, աղբակոյտերու մէջ չես գիտեր ի՜նչ փնտռողները… որպէսզի չտեսնես անօթի շուներու վոհմակները, որպէսզի չտեսնես, մարդոց հետ քալող եւ օրէցօր բազմացող կուշտ շուները… ուրկէ ալ կը բերեն այս ազնուացեղ շուները…

Աչքերդ գոցէ, որովհետեւ փողոցներու մէջ պիտի տեսնես ջուր կրելու պատճառաւ կորաքամակ դարձած էակներ, տխուր-խոժոռ, ժպիտը մոռցած դէմքեր, յոյսը կորսնցուցած, բայց զայն կարօտով սպասող դէմքեր…

Եւ բժիշկները թող չվերադառնան՝ անգործ պիտի մնան, որովհետեւ ոչ թէ հիւանդ չէ մնացած Հալէպի մէջ, (տա՛ռք Աստուծոյ բոլորս հիւանդ ենք), այլ որովհետեւ կորսնցուցած ենք մեր վճարունակութիւնը…

Աւետաբեր լուր մըն ալ տամ. վերջերս Հալէպ այցելեց երկրին վարչապետը, ան կառավարութեան անունով խոստացաւ ութսուն նոր հորեր փորել, որպէսզի Հալէպի բոլոր թաղերը հորեր ունենան…

Հալէպցիները ուրախացան, անոնց ուրախութիւնը կ'ամբողջանայ, եթէ պարոն վարչապետը ութսուն հատ ալ ոսկրաբոյժ, թէկուզ անասնաբոյժ, բժիշկ ղրկէ, բուժելու հալէպցիներու կռացած ողնաշարերը…

Եւ գիտե՞ս սխալը ո՞րն է…

Ամենամեծ սխալը այս բոլորին չվարժուիլն է, եւ մարդ մնալը, որովհետեւ կը պատկերացնե՞ս, թէ ինչպէս պիտի կարենաս ապրիլ փոխուած եւ այլակերպուած շրջապատիդ մէջ, երբ այս բոլորին վերջակէտ դրուի եւ դուն դեռ մարդ մնացած ես…

Հալէպ, 1 Յուլիս 2014

(ՍԻՎԻԼՆԷԹ)

Էջեր թաղի թաքուն պատմութենէն

ԷԼԻՖ ԱԹԱԼԱՅ
elifatalayposta@gmail.com

Աբգար դպիր

Իսթանպուլի պատմական թաղերէն մէկն է Գարակիւմրիւքը, որ դեռ բիւզանդական շրջանին ծանօթ էր իր վանքերով: Սակայն վանքերու կողքին թաղը կը յիշուի նաեւ իր մշակութային հարուստ անցեալով: 1283-ին Կոստանդնուպոլսոյ քաղաքական վերիվայրումներէն ետք, Մաքսիմոս Փլանուտէս մեկուսացաւ Խորայի վանքը (այժմու Քարիյէ թանգարանը), ուր հիմնեց գրադարան մը: Այս թանգարանը բիւզանդական կայսրութեան ամենայայտնի քաղաքական եւ մտաւորական կերպարներէն բանաստեղծ Թէոտորոս Մէթոխիտէսի կողմէ ալ աւելի ճոխացաւ: Տարեթիւը 1313 էր, երբ Մէթոխիտէս գրադարանին համար կ'ըսէր՝ «կը մտուցուի բոլոր մահկանացուներու շահագործման»:

Երկու դար ետք, Վենետիկէն եկած տպագրիչ մը Խորայի հարեւանութեամբ Փէրայի վանքին մէջ պիտի շարունակէր Մէթոխիտէսի աւանդութիւնը: Աբգար դպիր կը կոչուէր այդ տպագրիչը, որ Հայոց առաջին տպագրիչ Յակոբ Մեղապարտի տպարանը փակելէն ետք հաւաքեց բոլոր տպագրական սարքերը եւ ուղղուեցաւ Կոստանդնուպոլիս: Իսկոյն ձերբակալուեցաւ ու բանտարկուեցաւ: Կարճատեւ այդ բանտարկութենէն ազատուելէն անմիջապէս վերջ Գարակիւմրիւք, Քէֆէլի կոչուած թաղի մէջ, Սուրբ Նիկողայոս եկեղեցւոյ նկուղը կազմեց իր տպարանը:

Այս աշխատութենէն դուրս եկան «Փոքր Քերականութիւն կամ Այբբենարան», «Պարզատումար», «Ժամագիրք եւ Պատարագամատոյց», «Մաշտոց» անուն գիրքերը: Աբգար դպիր կարգ մը պատմիչներու համաձայն այս հինգ, ուրիշներու համաձայն ալ վեց գիրքերը տպելէ ետք կը մեկնի Էջմիածին ու կ'անհետանայ:

ԼՈՒՍԱՆԿԱՐ՝ ՊԵՐՃ ԱՐԱՊԵԱՆ

Սուրբ Նիկողայոսի նկուղին մէջ գործող այս տպարանով կը սկսի նաեւ Օսմանեան երկրէ ներս հայոց տպագրութեան պատմութիւնը: Աբգար դպիրի նախաձեռնութիւնը Սպանիայէն գաղթած հրեաներուն 1493-ին հիմնած տպարանէն ետք, փոքրամասնութիւններու երկրորդ տպարանն է: Այդ տպարանէն լոյս տեսած գիրքերու վկայութիւնը կու գայ ԺԷ. դարու անուանի շրջիկ Սիմէոն Լեհացիի գրութիւններուն մէջ: Պատմաբան Հրանդ Տէր Անդրէասեանի գրաբարէն կատարած թարգմանութեան մէջ կ'ըսուի «հեղինակին (Կաֆացի հայ ընտանիքէ մը սերած լեհացի Սիմէոն) 1618-ին Էտիրնէգաբուի, այժմ Քէֆէլի մզկիթի վերածուած Սուրբ Նիկողայոս եկեղեցւոյ մէջ արտադրած գործը յայտնաբերուած է Նոր Ջուղա»:

Աբգար դպիրի թանաքի բուրմունքը ծծած Քէֆէլի մզկիթի քարերը դեռ չեն աւարտած գիրքի հետ իրենց պատմութիւնը: Հալվէթի-Ճէրրահի աղանդի Շէյխ Մուզաֆֆէր Էօզաքի մասին (1916-1985) Իսլամ հանրագիտարանի մէջ կը կարդանք հետեւեալ տողերը՝ «Գարակիւմրիւքի Քէֆէլի մզկիթի միւէզզին էր: Գրագիտութեան արուեստը սորվեցաւ նոյն մզկիթի իմամ Շաքիր Էֆէնտիէն: Աւելի ետք սահաֆներու շուկայի մէջ խանութ մը բանալով հին գիրքերու առեւտուրով զբաղեցաւ»:

Սուրբ Նիկողայոս եկեղեցին դարեր շարունակ հաւատարիմ մնաց գիրքի տոշիին եւ թանաքի հոտին: Այսօր ալ իբրեւ Քէֆէլի մզկիթ Գարակիւմրիւքի հնամաշ փողոցին մէջ քաղաքի մը կորած յիշողութեան վկայութիւններ կը բերէ:

Դեռ կ'աւերեն հայոց գերեզմանները

ՍԱԼԻՀ ՍԷՐԹՔԱԼ

1915-ի ցեղասպանութենէն եւ վերապրողներու տարագրութենէն ետք հայ ժողովուրդէն մնացած եկեղեցիները, բերդերը եւ վերջապէս գերեզմանները օր ըստ օրէ կը քանդուին ու չքացուին: Վանի Արտամէդ գաւառի նոր անունով Չայըրպաշը կոչեալ պատմական Քարվանց թաղի հայկական եկեղեցին եւ գերեզմանը գանձախոյզերու թալանին տակ հետզհետէ կ'անհետանան: Այդ պեղումներու ժամանակ դուրս եկած ոսկորներն ալ անփութօրէն կը նետուին աջ ու ձախ:

Թաղի բնակիչներէն Եուսուֆ Չիչէք ցաւ կը յայտնէ այս աւերումին իրենց աչքերուն առջեւ պատահելուն պատճառաւ: Չիչէքի վկայութեամբ եկեղեցին արդէն տլատակի վերածուած է, բայց նոյն թափով կը շարունակեն փորել գերեզմանները:

Վանի Մշակութային Արժէքներու Պահպանման շրջանային խորհուրդի տնօրէնութիւնն ալ, այս ոտնձգութիւնները կանխելու ուղղութեամբ ինչպիսի միջոցներու դիմած ըլլալուն հարցումը թողուց անպատասխան:

Պահանջատիրութիւն կամ ալ Վշտապատում եւ Kedername

ԾՈՎԻՆԱՐ ԼՈՔՄԱԿԷՕԶԵԱՆ
dzovinarl@rambler.ru

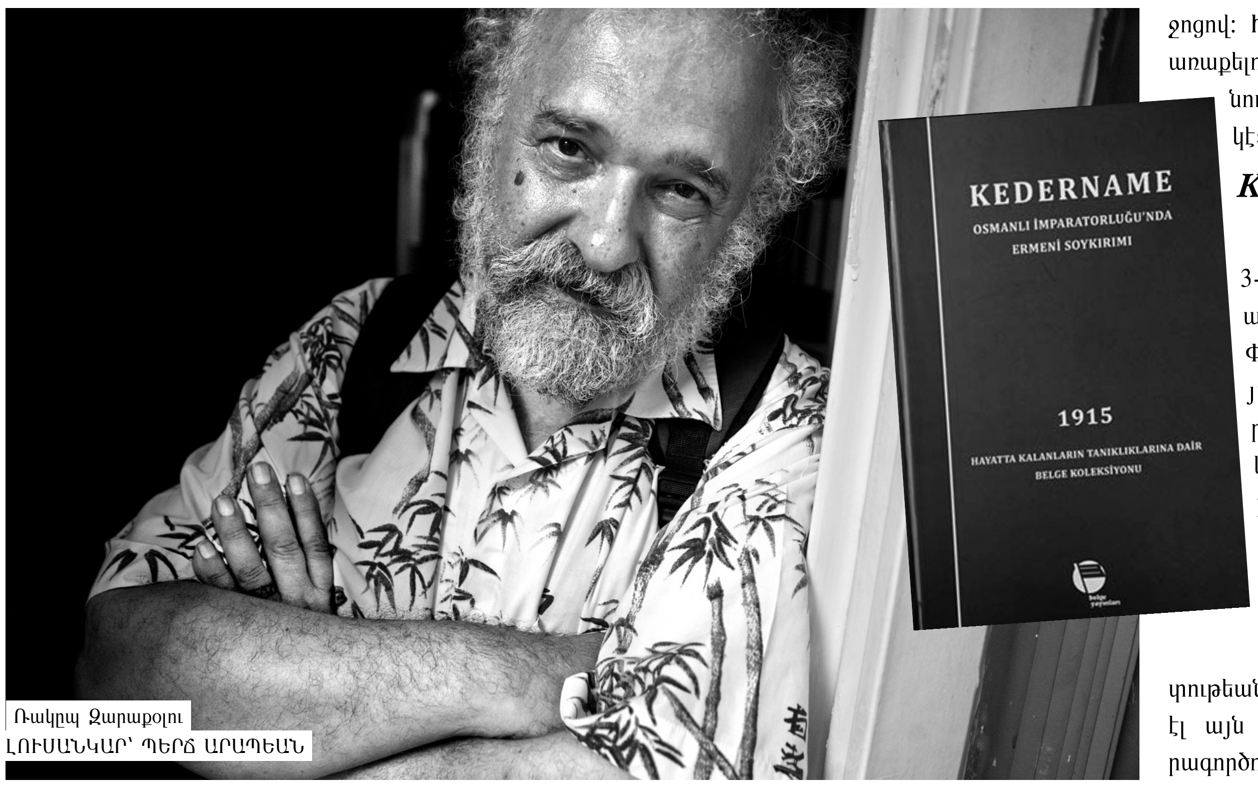

Ռակըպ Զարաքօլու
ԼՈՒՍԱՆԿԱՐ՝ ՊԵՐՃ ԱՐԱՊԵԱՆ

«Դուք ի՞նչ էք ուզում մեզանից՝ ներողութի՞ւն»,- հարցնում է հային մի թուրք սպայ: Մի ուրիշ թուրք սպայ՝ Թօլկա Էրէնը, ինքնուրոյն հասնելով ճշմարտութեանը, իր ցնցող «Անատոլիայում մի ուրուական է պտտւում» ակնարկում կարծես առարկեց բոլոր նրանց, ով նոյնիսկ ներողամտութիւնը աւելորդ է համարում. «Ներողութիւնը բաւական չէ, պէտք՝ ծնկաչոք լացենք»:

Սովետական շրջանին իմ ձեռքս անցաւ «Հայերի Ցեղասպանութիւնը Օսմանեան Կայսրութիւնում» ռուսերէնով գիրքը: Մի պահ բացեցի այն եւ իսկոյն փակեցի: Երբեւէ այլեւս չկարողացայ կրկին անդրադառնալ այդ գրքին, որովհետեւ կարդալ, թէ ինչպէս են սպաննելուց առաջ խոշտանգում զոհին եւ կարդալուց յետոյ շարունակել լռելեայն առօրեան, անհնար էր: Սովետական տարիներին մեր ողբերգութիւնը լռութեան էր մատնուած, որովհետեւ խօսել այդ մասին նշանակում էր ազգայնամոլութիւն դրսեւորել… Վերջապէս եկաւ այն պահը, երբ ծանօթանալով Հայոց ցեղասպանութեան վաւերագրերին, հնարաւոր եղաւ փարատել լռութիւնը եւ անցնել համապատասխան գործողութիւնների, այն է ծանօթացնել դրանց նաեւ ողջ աշխարհին, թարգմանելով այն տարբեր լեզուներով եւ այսպիսով հնարաւորութիւն ունենալ պատասխանատուութեան կանչել Օսմանեան կայսրութեան իրաւայաջորդ հանդիսացող Թուրքիայի հանրապետութեանը:

Պատուիրատուն ճշմարտութիւնն է

2012-ին Երեւանում հիմնուեց «Վան» հասարակական կազմակերպութիւն չորս համախոհների կողմից. Ռուբէն Գալչեան (Լոնտոն), Գագիկ Մելիքեան (Մոսկուա), Լիպարիտ Պետրոսեան (Մոսկուա), Խորէն Քոթանջեան (Երեւան): Շահոյթ չհետապնդող կազմակերպութեան նպատակն է դիմակայել թրքական եւ ադրպէյճանական սուտին, որի վրայ է հիմնուած այդ երկրների պետական քաղաքականութիւնը հայերի հանդէպ: Սուտին հակադարձելով ճշմարտութեամբ, «Վան» կազմակերպութիւնը, համագործակցելով ՀՀ ազգային արխիւի հետ, 2012-ին հրապարակեց եռահատոր ժողովածու «Հայոց Ցեղասպանութիւնը Օսմանեան Թուրքիայում. վերապրածների վկայութիւններ» առաջին հատորը ներկայացնում է Վանի նահանգի վերապրածների վկայութիւնները, երկրորդ հատորը՝ Պիթլիսի, իսկ երրորդը՝ Էրզրումի, Խարբերդի, Տիարպէքիրի, Սեբաստիայի, Տրապիզոնի նահանգների եւ Պարսկահայքի:

Այս վկայութիւնները արձանագրուած էին 1916-ին Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութեան Պաքուի կոմիտէի նախաձեռնութեամբ եւ կոչուեցին «Վշտապատում»: Փաստահաւաք առաքելութիւնը ղեկավարում էին Ռոստոմը (Ստեփան Զօրեան), Անդրանիկը, Վահան Թոթովենցը, Սեբաստացի Մուրատը, Յակոբ Քահանայ Խաչվանքեանը: Գրի առնելիս պէտք էր խուսափել դատողութիւններից, գնահատականից եւ փիլիսոփայութիւնից: «Վշտապատում»ի մի մասը Զապէլ Եսայեանը Պաքուից տարել էր արտասահման քարոզչական նպատակներով: Այսօր «Վշտապատում»ի նիւթերը պահւում են Հայաստանի Ազգային արխիւի 2 ֆոնդերում՝ «Մշակ» թերթի խմբագրութեան եւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի դիւանի մէջ:

Ի՞նչ իրաւագիտական նշանակութիւն ունի այս եռահատոր աշխատութիւնը ըստ միջազգային մասնագէտ իրաւաբան Վլատիմիր Վարդանեանի.

«Ժողովածուում զետեղուած ցանկացած վկայութիւն ինքնին կարող է դիտուել որպէս հաղորդում առանձին աւարտուած յանցագործութեան մասին՝ սպանութիւններ, խոշտանգումներ, բռնաբարութիւններ եւ այլն, սակայն դրանք փոխկապակցուած են միմեանց: Վաւերագրում առկայ տարբեր վիլայէթներում գտնուող բնակավայրերից սպացուած հայելային տեղեկութիւնները (զօրակոչուած հայ զինուորների նկատմամբ անմարդկային վերաբերմունք, հայկական գիւղեր ներխուժում, կանանցից տղամարդկանց առանձնացում եւ ոչնչացում, բռնի դաւանափոխութիւն, երախաների եւ կանանց բռնի փոխանցում այլ մարդկային խմբերի, զոհերի մերկացում եւ այլն) վկայում են այն մասին, որ Օսմանեան Կայսրութեան տարբեր վիլայէթներում Հայոց ցեղասպանութեան մէջ ներգրաւուած անձինք գործում էին ոչ թէ միմեանցից ջոկ-ջոկ, այլ փոխհամաձայնեցուած եղանակով իրագործում էին միասնական ցեղասպան մտադրութիւնը: «Այս ամէնի մասին կարելի է կարդալ «Վան» կազմակերպութեան կայքում՝ van-arm.com.

Այսպիսով, կազմակերպութեան առաքելութիւնն է իրազեկել հանրութեանը, այդ թւում նաեւ թուրք հասարակութեանը ճշմարտութեան մասին հրապարակումների, ինչպէս նաեւ փաստա-վաւերագրական ֆիլմերի միջոցով: Իրազեկել… հենց այդ առաքելութեան համար էլ հիմնուեց «Ակօս»ը եւ «Պելկէ» հրատարակչութիւնը:

Kedername

Եւ ահա Յուլիսի 3-ին Պապաճանեանի անուան ֆիլհարմոնիայի Փոքր դահլիճում կայացաւ Ռակըպ Զարաքօլուի հրատարակած «Վշտապատում»ի թուրքերէն տարբերակի շնորհանդէսը: Ասում են, իմացութիւնը բազմապատկում է վիշտը, սակայն ճշմարտութեան իմացութիւնը, որքան էլ այն դաժան չլինի, մաքրագործութիւն է: Յուլիսի 3-ին շնորհանդէսին մէկտեղուեցին Հայաստանի ամենախելացի, ամենագործունեայ եւ ամենաազնիւ հայերը: Սակայն օրուայ գլխաւոր հերոսը Թուրքիայի ամենաազնիւ թուրքն էր, որը յանդգնել էր 1500 տպաքանակով հրապարակել մէկ հատորում «Վշտապատում»ը: ՀՀ Գիտութիւնների Ազգային Ակադեմիայի թղթակից անդամ, պատմական գիտութիւնների, փրոֆէսոր Աշոտ Մելքոնեանը շեշտեց, որ Զարաքօլուն միակն է, որ ընդունում է թէ ցեղասպանութիւնը տեղի է ունեցել ո՛չ թէ Արեւելեան Անատոլիայում, այլ Արեւմտեան Հայաստանում: Հայ պատմաբանների ելոյթներից յետոյ Զարաքօլուն երկար խօսեց Թուրքիայի ժխտողական ինտուստրիայի, «Անհիմն հայկական պնդումների» մասին եւ մինչ նա եզրակացրեց, թէ 1915-ը ոչ թէ պատմաբանների խնդիրն է, այլ իրաւաբանների, մի ազատամարտիկ շշնջաց ականջիս.- «Գիտէք, Զարաքօլուն քիւրտ է, իսկ ցեղասպանութիւնը ի կատար ածուեց նրանց ձեռքերով…»: Ես զգացի, որ պիտի արմատախիլ անեմ նման տիպի բամբասանքերը. «Եթէ նա քիւրտ է, ապա այն քիւրտերից չէ, եթէ նա թուրք է, ապա այն թուրքերից չէ, եթէ նա հրեայ է, ապա այն հրեաներից չէ»:

Ազատամարտիկը լիովին հասկացաւ եւ նայելով ինձ պարզունակ աչքերով յանկարծ խոստովանեց. «Գիտէ՞ք, ես թաւջութակահար եմ»:

Ո՞վ է 76 միլիոնի թեկնածուն

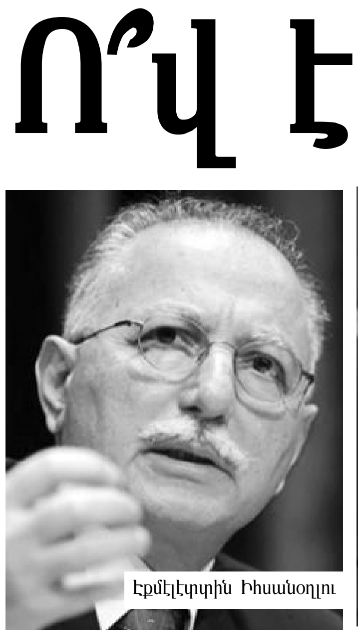

Էքմէլէտտին Իհսանօղլու

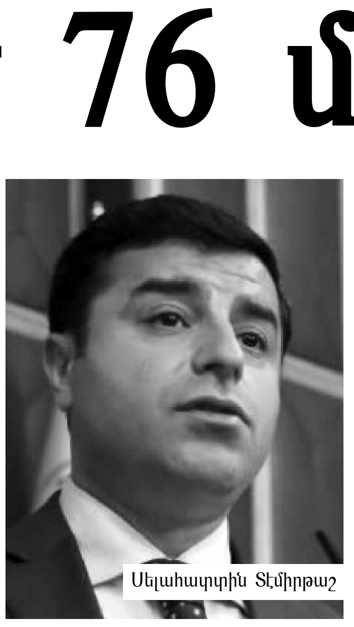

Սելահատտին Տէմիրթաշ

Ռէճէփ Թայիփ Էրտողան

ԲԱԳՐԱՏ ԷՍԴՈՒԳԵԱՆ
pakrates@yahoo.com

Թուրքիոյ քաղաքական օրակարգի գլխաւոր նիւթը դարձած է Հանրապետութեան նախագահի ընտրութիւնները, որուն առաջին փուլը պիտի կայանայ 10 Օգոստոս 2014-ին:

Նախագահութեան համար ներկայացած են երեք թեկնածուներ: Առաջինն է ԱՔՓ կուսակութեան նախագահ վարչապետ Ռէճէփ Թայիփ Էրտողանը: Ան այս աթոռին բարձրանալ կ'ուզէ յանուն ազգային իշխանութեան: Ան համոզուած է, որ հանրապետութեան հիմնարկութենէն ի վեր նախագահի աթոռը կը խորհրդանշէ պետութիւնը: Ինք այժմ կը խոստանայ այդ աթոռը ազգի խորհրդանիշի վերածելու յեղափոխութիւնը: Անշուշտ որ իրաւացի է վարչապետի այս հաստատումը, քանի որ այս ընտրութեան ընթացքին որոշումը պիտի կայանայ ոչ թէ խորհրդարանի մէջ ներկայացող կուսակցութիւններու ղեկավարներու սակարկութիւնով, այլ ժողովուրդի ձայներով:

Երկրորդ թեկնածուն է Իսլամ Երկիրներու Համագործակցութեան Կազմակերպութեան նախկին նախագահ՝ Էքմէլէտտին Իհսանօղլու: Իհսանօղլու այս թեկնածութեան առաջարկուեցաւ խորհրդարանի երկու թուրք ազգայնական կուսակցութիւններու, Իթթիհատական աւանդութեան ներկայացուցիչ ՃՀՓ-ի եւ թուրք ծայրայեղ ազգայնականութեան միաւորում ՄՀՓ-ի որոշումով:

Կայ նաեւ երրորդ թեկնածու մը, քրտական շարժումի քաղաքական կուսակցութեան ՀՏՓ-ի համանախագահ Սելահատտին Տէմիրթաշ: Այս վերջինը կը ներկայանայ ժողովրդավարական սկզբունքներով եւ կը խոստանայ երկրի բոլոր ժողովուրդներու ներկայացուցիչը ըլլալ: Ան եւս եզակի եղաւ հայկական խնդրի շուրջ կատարած արտայայտութիւններով: Նախագահութեան թեկնածուի մը համար բաւական փշոտ նիւթ մըն էր այս, որ Տէմիրթաշ քաղաքական մեծ արիութեամբ յայտնեց իր միտքերը:

Ան յիշեցնելով Հայոց ցեղասպանութեան 99-ամեակը, նշեց որ 24 Ապրիլ 1915-ին, 246 հայ մտաւորականներու Իսթանպուլէն տարագրութիւնով սկսող ցեղասպանութիւնը, Իթթիհատական գաղափարախօսութեան միատարր ազգ մը գոյացնելու համար, երկրի ոչ մահմէտական եւ ոչ թուրք ժողովուրդները մաքրագործելու ծրագրին ալ մեկնակէտն է: Տէմիրթաշ նշեց, որ դեռ կը շարունակուին հայատեաց գաղափարախօսութիւնները եւ մենք ականատես կ'ըլլանք հայ անունի հայհոյանքի իմաստով գործածութեան: «Թուրքիան պէտք է առերեսուի իր դառն պատմութեան հետ: Միատեղ ապրելու մշակոյթի մը համար, պէտք է Իթթիհատական մտայնութեան հետ հաշիւ տեսնել: Եթէ չենք ուզեր մեր մարդկութեան, մարդկային արժանապատուութեան ոտնակոխումը, չենք կրնար անտեսել անմեղ ժողովուրդներուն դէմ գործադրուած անիրաւութիւնները: Ապրիլ 24 թուականը Թուրքիոյ մէջ այս վիշտերուն հետ առերեսուելու համար յարմար առիթ մըն է»:

Տէմիրթաշ այս մասին մեղադրեց նաեւ կառավարութիւնը, որ կը շարունակէ ոչ մահմէտականներու հասցէին խտրականութիւն ընել եւ երկրի ժողովուրդները թուարկելու պահուն դիտումնաւոր կերպով զանց առնել ոչ մահմէտական ժողովուրդները: «Չեմ հասկցած, որ անոնց հաւատքին նկատմամբ յարգանք չունենալո՞ւն, թէ ոչ Իթթիհատական մտայնութեան աւելցուկները իրենց ուղեղի ծալքերէն չի կարենալ վանելուն պատճառաւ կ'անտեսէ հայերը, յոյները կամ ասորիները»:

Տէմիրթաշ նշեց, թէ այս վիշտերուն վրայ կարելի չէ հասարակական ապագայ մը կերտել: Յիշեցուց նացիական Գերմանիոյ մէջ հրեաներու դէմ գործադրուած ցեղասպանութիւնը եւ 1977-ին Գերմանիոյ վարչապետին ներողութիւն խնդրած ըլլալը: «Խորհրդանշական ներողութիւն մըն էր այդ, որ ապա վերածուեցաւ պատմական հաշտութեան մը խորհրդանշանը: Թուրքիան ալ կարիքը կը զգայ մտերիմ ներողութիւններու: Այլապէս կարելի չէ 76 միլիոնի եղբայրութեան մասին ճառել, քանի որ այդ բոլոր տարրերը կան 76 միլիոնին մէջ»:

Տէմիրթաշ իր խօսքը աւարտեց հայ ժողովուրդի վիշտը կիսելով եւ աւելցուց՝ «Առանց թշնամութիւնը հրահրելու, իրաւ ու արդար խաղաղութիւնը եւ եղբայրութիւնը միասնաբար պիտի կերտենք»:

Անիրաւութիւն չէ տէ ի՞նչ է

Անցածները ուսուցիչի պակասութեան եւ պատճառներուն մասին ես ալ պաներ մը գրած էի: Սանքիմ նախզգացում էղածի պէս, մտահոգուած պաներս իրականանալ պաշլայեցին: Իստէլիք էս տահա թազային խորհուրդներուն «էս ինչ ուզեմ նէ կ'ընեմ» թավըրներուն մասին խօրաթելէ քաշուած էի: Արամեանը էղածները ամէն մարդ իմացաւ հէլպէթ: Տահա ե՞րբ էր. բաւական յաջող եւ սիրուած տնօրէնուհի մը թազէ արունի մահանայով փած տէյիմ կործէն հանելնին: Էտեւէն անոր տեղը պերուած թազէ արունն ալ չհաւնեցան, սօրկուսուզ սուալսըզ «էրթաս բարով» ըսին: Ան ալ չըաւեց, վեց ուսուցիչ տահա դուռին առջին տրին:

Հիմա հէլպէթ քիմ, աս խըտար ուսուցիչի պակասութիւն կայ իքէն, պօլ կտածի պէս սըրա սըրա ուսուցիչ հանելը էն մենծ սխալն է եւ աս պանը առաջուընէ չկիտցուցած, օրթան թէրսութիւն մը կայ նէ, չտկելու ֆըրսանթ չտուած ընելն ալ մենծ անիրաւութիւն է: Ամա ինծի հարցունելու ըլլաք նէ էս ամենէն մեծ անիրաւութիւնը մանկավարժութիւնէն եւ դաստիարակութիւնէն պուտ մը պիլէմ չհասկցող անձերուն աս պիչիմ իրաւասութիւններ տրուած ըլլալն է: Հիչ մէկը չէլլար չըսեր կոր քիմ. «Դուք ո՞վ էք տէ ձեր վրան ուսուցիչի մը որակը արժէքաւորելու իրաւունքը կը տեսնաք կոր: Ո՞ր գիտութիւնով, ո՞ր դաստիարակութիւնով սորվեցաք աս պաները»:

Ծեզի պան մը ըսե՞մ. դպրոցներու ուսումնական խորհուրդներն ալ ժողովուրդին կողմէ ընտրուելու են: Ամա մենք համայնք ըլլալով, ամէն նիւթի պէս, աս նիւթի մասին ալ «նէմէ լազըմ»ճը ենք, «ինծմէ հեռու ըլլայ, ինչ կ'ուզէ ըլլայ» կ'ըսենք, էտեւէն ալ փարա ունեցողը թէփէն կը նստի եւ ամէն պանէ կը հասկնայ: Հատէ հիմա օրհնուած պերանս պանալ մի տաք տէ համայնքիս խաշարլանմիշ խուրտերը նորէն վրանիս չի գան:

Տնօրէնուհի կործէն հանած ատեննին. «Նոր սիստէմ»ին օտք չկրնար կոր յարմարցունել ըսեր էին: Ո՞ւր է ատ նոր սիստէմը, տահա պան մը չտեսանք: Ծեզի ընտրողներուն պարէմ բացատրութիւն տուի՞ք, ծնողները ինչեր ծրագրելնիդ կիտե՞ն կոր: Պէլքիմ ալ նոր սիստէմնիդ չպիտի հաւնին, հիչ մէկը չոճօխը չղրկէ նէ ի՛նչ ապուր պիտի ուտէք: Չոճօխնին դպրոցէն հանող տէ օտար վարժարան տնողներուն խը՞րս պիտի էլլաք:

Ծերին չհաւնած ուսուցիչները ուրիշ դպրոցները օդին մէջ կործ կը կտնան, հէմ ալ տահա աղէկ պայմաններով: Նայէ անգլերէնի ուսուցիչը քոլէժ մը մտեր է պիլէմ: Ասանկ իրար պալթալամիշ ընելու տեղ, անձնական թաֆրաներնիդ մէկ կողմ ձգեցէք տէ խելքերնիդ կլոխնիդ հաւաքեցէք քիմ, պետութիւնէն կալիք վտանգներուն տէմ զօրաւոր ըլլաք: Դպրոցներուն անունները պիլէմ ծառքերնէդ պիտի առնուի մօտ օրէն, լուր ունի՞ք…:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ԱԿՕՍ

ԱՐՏՕՆԱՏԷՐ՝ AGOS YAYINCILIK BASIM HİZMETLERİ SAN. VE TİC. LTD. ŞTİ. անունով՝ Ռահիլ Տինք, ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ Հրանդ Տինք, ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ ՎԱՐԻՉ՝ Ռոպէր Քոփթաշ, ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԽՄԲԱԳԻՐ՝ Ֆէրտա Պալանճար, ՀԱՍՑԷ՝ Հալասքեարկազի Պողոտայ, Սէպաթ Ափթ. 74, յարկաբաժին 1 Օսմանպէյ, Իսթանպուլ: Հեռաձայն՝ 0212 296 23 64 - 0212 231 56 94 Ֆաքս. 0212 247 55 19 ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ Տիւնիա Սիւփէր Վէպ Օֆսէթ Ա.Շ. «Կլոպուս Տիւնիա Պասըմէվի» 100. Եըլ Մահալլէսի, Պաղճըլար-Իսթանպուլ: Հեռաձայն՝ 0212 629 08 08 ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ՝ Թուրքիա՝ 6 ամսուան 90 ԹԼ. տարեկան 175 ԹԼ. Եւրոպա՝ 6 ամսուան 95 Եւրօ, տարեկան՝ 180 Եւրօ, Ամերիկա եւ Գանատա՝ 6 ամսուան 130 Տոլար, տարեկան 250 Տոլար, Աւստրալիա՝ 6 ամսուան 150 Տոլար, տարեկան 275 Տոլար: www.agos.com.tr - agos@agos.com.tr

Կարինի Սանասարեան Վարժարանը

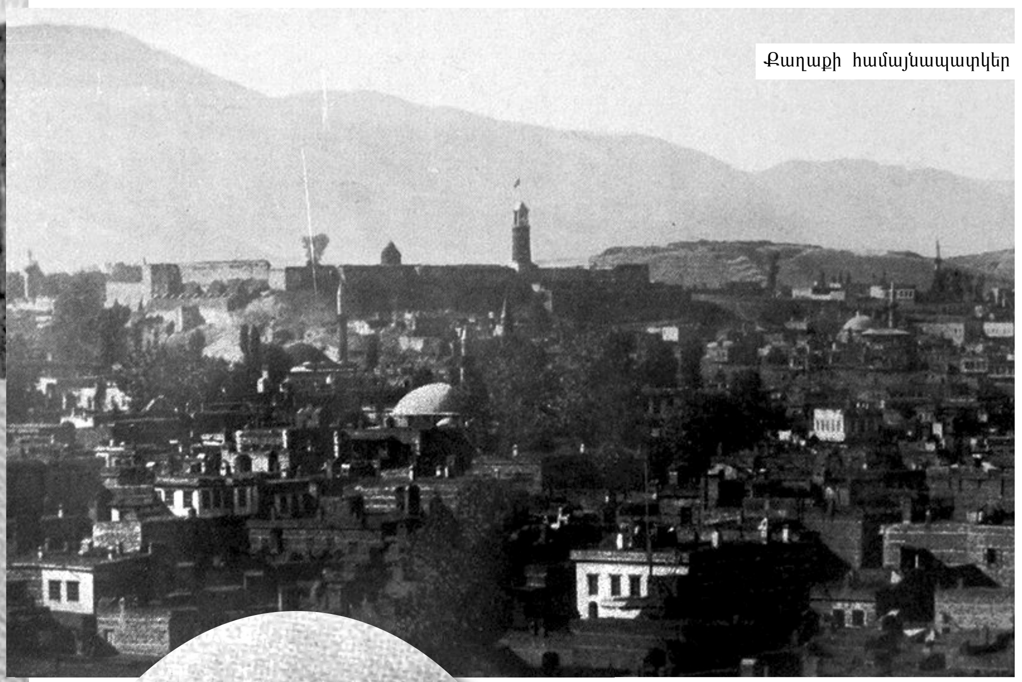

Քաղաքի համայնապատկեր

Որբի բաժնի յափշտակման պատմութիւն մը

ԶԱՔԱՐԻԱ ՄԻԼՏԱՆՕՂԼՈՒ
zakaryamil@gmail.com

«Ակօս» վերջերս յարատեւօրէն կը գրէ Սանասարեան անունի շուրջ շարունակուող դատական գործողութիւնները: Մենք ալ յարմար տեսանք Սանասարեան անունը լուսարձակի տակ առնել եւ մանրամասնօրէն հետազօտել Սանասարեանը:

1901 թուակիր հայոց ազգային սահմանադրութեան կրթական յանձնախումբի տեղեկագիրը կը նշէ, թէ Էրզրումի Հայոց Առաջնորդարանին ենթակայ գործող 27 վարժարաններ կան, որոնցմէ հինգը կը գտնուի քաղաքի կեդրոնական հատուածին մէջ: Այդ դպրոցներէ ներս կ'ուսանէին 3134 աշակերտներ եւ կը դասաւանդէին 85 ուսուցիչ եւ ուսուցչուհիներ: Սանասարեան վարժարանը ուսման բարձր մակարդակով առաջինն էր անոնց մէջ:

Ո՞վ է Մկրտիչ Սանասարեան

Օսմանեան Կայսրութեան դաժան քաղաքականութեան բերմամբ բազմաթիւ հայեր հարկադրուած են իրենց հարազատ քաղաքները լքելու եւ ուրիշ վայրեր ապաստան գտնելու: Այդ շարքէն են նաեւ բնիկ վանեցի Սարգիս Սանասարեան եւ կողակիցը՝ Մարիամ (Վանի անուանի վաճառականներէն Գէորգ Սէյրանի քոյրը): Թիֆլիս հաստատուած Սարգիս եւ Մարիամ Սանասարեաններու տան մէջ 1881-ին կը ծնի իրենց որդին՝ Մկրտիչ:

Մկրտիչի ուսումը կը սկսի նախ թաղի դպրոցով ու ապա կը շարունակուի Թիֆլիսի նշանաւոր Ներսէսեան վարժարանով: Ան կը մտադրէր ուսումը շարունակել Վենետիկի Սուրբ Ղազարու վանքը, բայց հօրը մահը կ'ընդհատէ իր դէպի Վենետիկ ճամբորդութիւնը ու ան ետ կը վերադառնայ Էրզրումէն: Երիտասարդ հասակին կը զինուորագրուի ռուսաց բանակին, ուր կը ծառայէ մինչեւ 1845: Զինուորական ծառայութեան ընթացքին կը գնահատուի եւ մետայլներով կը պարգեւատրուի իր քաջարի ու նուիրեալ ծառայութեան բերմամբ: Բախումի մը ընթացքին փրկելով խումբ մը ռուս զինուորներու կեանքը կը վարձատրուի դրամական պարգեւներով ալ: Երբ ենթասպայի աստիճանով կ'աւարտէր ծառայութիւնը, Ռուսաց կառավարութիւնը ինչպէս բոլոր սպաներուն, իր համար ալ առատաձեռն եղաւ եւ 23-ամեայ Մկրտիչը նշանակեց բարձր ամսավճար ունեցող եւ լայն իրաւասութիւններով օժտուած պետական ծառայութեան:

Մկրտիչ Սանասարեան ապա Թիֆլիսէն բաժնուեցաւ եւ հաստատուեցաւ Սէն Փէթէրսպուրկ: Հօրմէն ժառանգած նախաձեռնութեան ոգիով մուտք գործեց ռուսական շուկայ: «Կովկասեան Մէրքուրի Նաւավարութեան Ընկերութեան» բաժնեթուղթերու եւ միւս բաժնետէրերու հետ ունեցած մարդկային յարաբերութիւններու բերմամբ ան բարձրացաւ ընկերութեան վարչակազմի նախագահութեան: Ընկերութիւնը 1889-ին ողջունելով Սանասարեանի 25 ամեակի յոբելեանը, նաւերէն մէկը անուանեց Մ. Սանասարեան:

Սանասարեան իր առեւտրական գործողութիւններով տիրացաւ մեծ հարստութեան, որուն կարեւոր մէկ մասը նուիրեց բարեգործական ծառայութիւններու: Իր Փէթէրսպուրկի տունը հայ եւ վրացի ուսանողաց համար ապաստան մը եղած էր: Ան շփուելով Փէթէրսպուրկի յառաջդիմական անձերու հետ, կը նպատակադրէր ռուսաց կրթական համակարգը եւ Եւրոպայի ուսման նոր զարգացումները տարածել նաեւ արեւմտեան Հայաստանի մէջ: Ինք չէր կրցած յագեցնել ուսման ծարաւը, այդ իսկ պատճառաւ ալ մեծ կարեւորութիւն կու տար Հայ հասարակութեան կրթութիւնը բարեկարգելու գործին: Այս ծիրէն ներս Իսթանպուլի թատերական, գրական, երաժշտական նուաճումները կ'ուզէր փոխանցել նաեւ համեմատաբար աւելի ցած ուսման մակարդակ ունեցող գաւառի քաղաքներուն: Այդ եւ նման պատճառներով ալ կ'որոշէր արեւմտեան Հայաստանի հայաշատ կեդրոններէն մէկուն մէջ դպրոցի մը հիմնարկութեան:

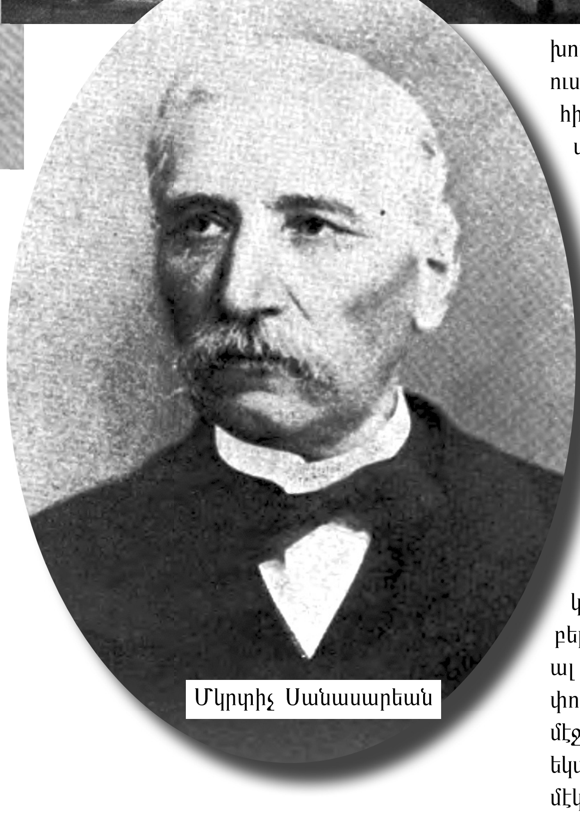

Մկրտիչ Սանասարեան

Կարնոյ Հայ կրթական կեանքը եւ Սանասարեան

ԺԹ. դարու առաջին քառորդին Կարին կ'ողողուէր կրթական մեծ վերածնունդով: Կաթողիկէ եւ բողոքական միսիոնարներ բազմաթիւ դպրոցներ հիմնած էին եւ որակաւոր ուսում կը ջամբէին: Կարինի առաջին հայկական դպրոց՝ «Մայր Վարժարան»ը հիմնուած է 1811-ին, հոգեւոր առաջնորդ Կարապետ Բագրատունիի շրջանին: 1860-ին կարնեցի մեծահարուստներէն Տէր Ազարեանի ջանքերով երկսեռ դպրոց մը կը կառուցուի: Իսկ 1865-ին անուանի բարերար Յակոբ Մըսըրեան կը փլցնէ Մայր Վարժարանը եւ անոր տեղ կը կառուցէ Արզնեան Դպրոցը: 1885-ին Մայր Վարժարանի կողքին կը հիմնուի նոր դպրոց մը՝ Ժառանգաւորաց:

Հայոց Ազգային ժողովի կրթական յանձնախումբն ալ յատուկ ուշադրութիւն կը սեւեռէր ուսման մակարդակի բարձրացման: Այսպէս հիմնուեցաւ նաեւ Հռիփսիմեանց աղջկանց վարժարանը:

Մկրտիչ Սանասարեան մեծ կարեւորութիւն կու տար նաեւ հայ դպրոցներէ ներս ուսուցչագործելիք կրթական մշակներու պատրաստութեան: Ան այսպէսով մեծ թիւով փայլուն աշակերտներ ղրկեց Եւրոպա, որոնք իրենց ուսումը գերազանցելով պիտի վերադառնային երկիր եւ թափ պիտի տային ազգային զարգացման: Ան կը մտահոգուէր նաեւ դպրոցներու մատակարարման խնդիրով: Այս նիւթին համար կարեւոր գումար մը յատկացուց եւ անոր շահագործման եղանակը արձանագրեց իր կտակին մէջ: Յատկացուած գումարին մէկ մասով եկամտաբեր կալուածներ պիտի գնուէին եւ մէկ մասն ալ տոկոս ապահովելու հեռանկարով պիտի փոխանցուէին Գերմանիոյ եւ Փէթէրսպուրկի մէջ գործող դրամատուներուն: Այստեղ նշուած եկամտաբեր կալուածներու կարեւորագոյներէն մէկն էր Սիրքէճի թաղի մէջ ճարտարապետ Յովսէփ Ազնաւուրի նախագծով կառուցուած Սանասարեան խանը, որու վարձքերէն գոյացած եկամուտը տրամադրուեցաւ որբ ու օգնութեան կարօտ աշակերտներու ուսման ծախսերուն: Ահա այդ կալուածն է որ աւելի ետք գրաւուեցաւ պետութեան կողմէ, որուն շարունակուող դատավարութեան մասին լրատուութիւնը կարելի է կարդալ Ա. էջին վրայ:

Կտակին մէջ յատուկ բաժին յատկացուած էր նորակառոյց դպրոցի մէջ գրադարանի մը հիմնադրութեան: 1880 ական թուականներու վերջերուն զանազան առաջարկներ կային նոր դպրոցի վայրին մասին: Վերջապէս Կարինի հոգեւոր առաջնորդ Մաղաքիա Արք. Օրմանեանի առաջարկով որոշում կայացաւ Կարինի վրայ: Դպրոցը պաշտօնապէս բացուեցաւ 1 Հոկտեմբեր 1881-ին:

Մկրտիչ Սանասարեանի հիմնած վարժարանը շատ կարեւոր դեր ունեցաւ հայոց կրթական զարթօնքի որպէս կարեւորագոյն գործօն: Սակայն այս մեծ նախաձեռնութիւնը դատապարտուեցաւ պետութեան յատկապէս ալ Օսմանեան Պալատի անհանդուրժողականութեան: Բազմաթիւ զրպարտութիւններով գոյացած ճնշումի հետեւանքով 1912-ին դպրոցը փոխադրուեցաւ Սեբաստիա եւ 1915-ին իր բոլոր աշակերտներուն եւ դասախօսներուն նահատակութեամբ մաս կազմեց եղեռնի զոհերու շարքին:

ԲԱՌԵՐՈՒ ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ԱՇԽԱՐՀԸ 124

ՆՈՐԱՅՐ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ
ndaduryan@agbumhs.org

Ötanazi (Euthanasia)
Բառը որ դատապարտուեցաւ

Հեռատեսիլի պաստառին վրայ դատարանի տեսարան է. կենդանի հաղորդում: Ամբաստանեալի աթոռին վրայ նստած է Բժ. Ճէք Գէորգեանը: Ան կը մեղադրուի մարդասպանութեամբ, որովհետեւ անբուժելի հիւանդութենէ մը տառապող կին մը, անոր առաջարկով եւ պատրաստած «դեղերու» օգնութեամբ վերջ տուած է իր կեանքին, երբ բուժման արդիական ձեւերը անբաւարար եղած են ցաւերը թեթեւցնելու:

Հաղորդումը կը յիշեցնէ, թէ առաջին անգամ չէ, որ Դր. Գէորգեանը կը դատուի եւ հանրութեան ուշադրութիւնը կը գրաւէ: Ան 1990-98 թուականներու միջեւ 133 անգամ կատարած է իր «առաքելութիւնը», այսինքն՝ պաշտպանած է հիւանդներուն «մահուան իրաւունքը»: Եւ ամէն անգամ, միջազգային մամուլը զգայացունց վերնագիրներով անդրադարձած է լուրին, ու մարդիկ մեծ տառերով սորված են, թէ ի՛նչ կը կոչուէր կատարուածը. Պոլսոյ մէջ՝ Ötanazi, իսկ այլուր՝ Euthanasia:

Պատմութիւնը կը վկայէ. նոր երեւոյթ չէ, որ բժիշկին օգնութեամբ հիւանդ մը ինքնասպան ըլլայ: Լատին պատմաբան Սեւտոնիոսը նկարագրած էր, թէ ինչպէ՛ս Կայսր Օգոստինոս, իր կամքով, առանց չարչարանքի ու շուտով մահացած է իր տիկնոջ, Լիվիային թեւերուն մէջ:

Որպէս բժշկական եզր «euthanasia» բառը առաջին անգամ գործածուած է 1600-ական թուականներուն անգլիացի իմաստասէր եւ գիտուն Ֆրենսիս Բեկոնի կողմէ: Վերջինս «euthanasia»ն նկարագրած է, որպէս «ուրախ մահ»: Ան պաշտպանած է այն տեսութիւնը, թէ բժիշկին պարտականութիւնն է մարմնին ցաւերը թեթեւցնել: Պատմութիւնը կը յիշեցնէ, թէ «euthanasia»ի վիճաբանութիւնը սկսած էր Հին Յունաստանէն: Երբ Սոկրատեսն ու Պղատոնը կը պաշտպանէին զայն, բժշկութեան հայրը, Հիպոկրատը կ'արտայայտուէր անոր դէմ:

Երբ պետութիւններ, կրօնքներ եւ իրաւական հաստատութիւններ կը շարունակեն բարձրաձայն վիճաբանիլ «euthanasia»ի օրինականութեան եւ բարոյականութեան մասին, ստուգաբանութիւնը ունի յստակ պատասխան, թէ բուն ի՛նչ կը նշանակէ ան:

«Euthanasia» միջազգային բառը (Ευθανασια) ունի յունական ծագում: Կազմուած է «ευ» (Եֆ/Եւ) նախածանց մասնիկով, որ կու տայ «բարի, ուղիղ, բարւոք, դիւրաւ, երջանկաբար, հեշտ» իմաստները եւ «թանատոս» արմատով, «մահ»: Մեսրոպ Կ. Գոյումճեանի Անգլերէն-Հայերէն Ընդարձակ Բառարանը (Կ. Տօնիկեան եւ Եղբայրք, Պէյրութ, 1981) կու տայ անոր կատարեալ թարգմանութիւնը. «Հեշտամահ, քաղցրամահութիւն»: Նոյն նշանակութիւնը՝ Հ. Յարութիւն Վ. Աւգերեանի «Բառարան Անգղիարէն եւ Հայերէնի մէջ (Վենետիկ, 1868). «Երջանիկ կամ խաղաղաւէտ մահ»:

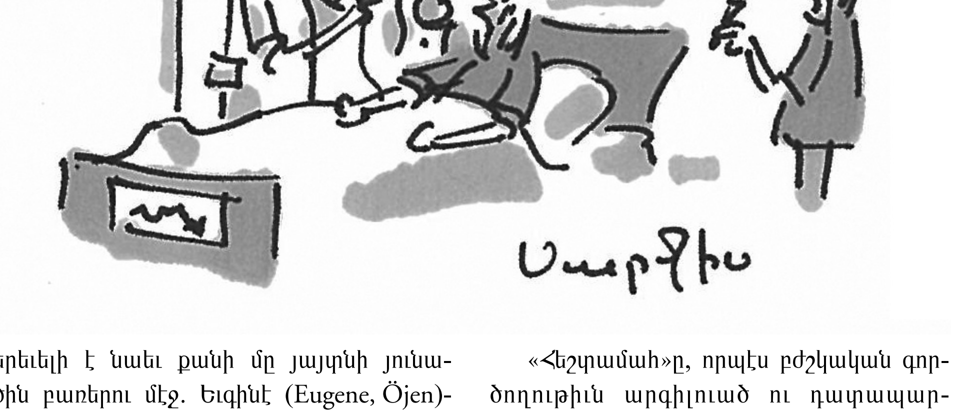

Պէտք է յիշել նաեւ, թէ «եւ» մասնիկը երեւելի է նաեւ քանի մը յայտնի յունածին բառերու մէջ. Եւգինէ (Eugene, Öjen)- Ազնուազարմ, ազնուատոհմ, ԵՒՔՍԻՆՈՍ (Euxeinos Pontos, Սեւ Ծով)- Հիւրասէր, Եւկալիպտոս (Eucalyptus, Okaliptüs)- Լաւ ծածկուած: Իսկ յայտնի թուաբանագէտ եւ երկրաչափ Եւկլիդեսի անունը (Euclid, Öklid) կը նշանակէ «բարեհամբաւ, հռչակաւոր»:

«Հեշտամահ»ը, որպէս բժշկական գործողութիւն արգիլուած ու դատապարտուած կը մնայ բազմաթիւ երկիրներու մէջ: Ըստ երեւոյթին այդպէս ալ պիտի շարունակէ մնալ, մինչեւ որ մարդիկ որոշեն, թէ որ մէկն է աւելի հեշտ. կեանքը դադրեցնել, թէ ընդունիլ սեփական ճակատագիրը: